

пам'ятников археології, когда возникает затруднения в определении материального ущерба. Предлагаются возможные варианты методики определения стоимости памятника на документальном уровне.

Ключевые слова: культурное наследие, недвижимый памятник археологии, критерии оценки памятников.

Rudyka N.M. Criteria of valuation of immovable archeological monuments

The purpose of article is definition of the criteria for valuating immovable archeological monuments. The procedure of valuation is important for protection of cultural heritage, because the level of ruination would need a definition of material damage to an archeological monument. Propose possible variants of decision of problem.

Key words: cultural heritage, immovable archaeological monuments, criteria for valuating monuments.

|| І.Б. ТЕСЛЕНКО

Господарська керамічна тара Таврики XV в.

В статті розглянутий асортимент, видовий і типологічний склад, хронологія та походження різних видів господарської керамічної тари Таврики XV ст. У цей період амфори практично повністю виходять з обігу. В широкому вжитку залишаються піфоси місцевого виробництва двох груп, а також окремі імпортні екземпляри. Нішу середньо габаритної домашньої тари займають дворучні глечи, виготовлені у Південно-Західному Криму.

Ключові слова: тара, піфоси, амфори, глечики, Крим, Таврика, археологічний комплекс.

Господарська тара – найбільш консервативна категорія побутової кераміки, що відображає глибинні традиції місцевого гончарства й демонструє способи заготовки та зберігання різноманітних припасів. У середньовічних коморах і підвалах осідали також імпортні тарні посудини, які повторно використовувалися після вживання привезеного в них продукту, – що дає можливість отримувати інформацію про напрями торгівлі значними партіями рідких і сипких товарів.

Не дивлячись на значну інформативність цього виду джерела, вивченню господарської керамічної тари з археологічних комплексів Таврики XV в. практично не приділялося уваги. Відомості про тарні посудини цього часу досить мізерні, містяться, здебільшого, в узагальнюючих дослідженнях або ж у публікаціях матеріалів розкопок окремих пам'яток [1]. Нині здійснене лише одне спеціальне дослідження присвячене піфосам XIV–XV ст. [2].

Асортимент, видовий і типологічний склад, хронологія та походження різних видів господарської керамічної тари, поширеної в XV ст., усе ще потребують більш детального розгляду. До теперішнього часу вивчена значна кількість житлово-господарських комплексів, матеріали яких дозволяють прояснити деякі з означених аспектів матеріальної культури населення Криму XV ст.

Найбільш інформативні підсумки розкопок, що проводилися на Мангупському городищі, у фортеці Алустон, замках Фуна [3] та Чабан-Куле. На території фортеці Алустон досліджені близько 80 житлових і господарських приміщень (з них 51 приміщення можна об'єднати в 17–19 садиб), а також 2 башти завершального етапу існування пам'ятки (XIV–XV та XV ст.). [4]. На Мангупі та Фуні розкопані різні комплекси, період існування котрих визначається у межах кінця першої – третьої чверті XV в. Зокрема, у столиці князівства Феодоро – палацовий ансамбль [5], а в прикордонному замку мангупських володінь – 4 башти, захаб, цистерна, надбрамна церква, 20 приміщень і 4 двори внутрішньокріпосної забудови [6]. Крім того, тут вивчено 2 садиви (по 4 приміщення в кожній), що існували до початку фортифікації (датуються XIV – першою половиною XV ст.) [7]. Археологічний матеріал комплексу замку Чабан-Куле хронологічно обмежується 1459/60–1475 роками [8].

Дослідження кераміки цих об'єктів дозволили провести наступні спостереження.

Асортимент керамічної тари в XV в., порівняно з попереднім сторіччям, знає деяких змін. Амфори, що використовувалися для транспортування морем та зберігання різних продуктів упродовж більше, ніж двох тисячоліть, у цей період повністю виходять з обігу. Найбільш пізні поширені в Причорномор'ї тарні посудини цього виду – амфори з високо піднятими ручками («трилійська» група за І.В. Волковим [9], тип III за Н. Гюнсенін [10]), з дугоподібними ручками (група «трапезунд» за І.В. Волковом [11], тип IV за Н. Гюнсенін [12]), а також херсонеські глеки-амфори з горбистою внутрішньою поверхнею (клас 52 за А.І. Романчук [13]) – у житлово-господарських комплексах Таврики, що сформувалися в XV в., не зафіксовані. Уламки посудин зустрічаються виключно у «сміттєвих засипах», «нівелювальних підсипках» й інших подібних відкладеннях, куди вони, ймовірно, були переміщені з більш ранніх комплексів. Наприклад, на території замку Фуна окремі фрагменти амфор типу III, IV за Н. Гюнсенін походять з підсипок підлоги приміщень і дворів внутрішньокріпосної забудови [14]. Тільки у спорудах, що передували спорудженню укріплень, ці посудини складали частину керамічного комплексу [15].

У фортеці Алустон амфори двох згаданих типів зустрічаються в будівлях із шаром пожежі другої половини XIV ст. (приміщення № 32а (64), 35, 38–41, 88) [16], а також у заповненні житлово-господарських комплексів тривалого існування, що використалися впродовж XIV–XV ст. (приміщення № 1–2; 13; 30–31, 34–34а; 44; 63, 81–81а; 66–66а; 82; 107) [17]. У закритих комплексах, датування яких обмежується XV ст., амфори не знайдені (башти Орта-Куле й Ашага-Куле, приміщення № 39, 59–60) [18].

З вище вказаного очевидно, що приблизно з межі XIV–XV ст. амфори вже не поступають на ринок Північного Причорномор'я та швидше за все, взагалі перестають вироблятися. Тільки окремі екземпляри могли залишатися в господарстві досить тривалий час. У зв'язку з цим твердження В.Ю. Коваля, що в XIV–XV ст. масштаби виробництва амфор групи «Трапезунда» «були дуже великі» [19], не зовсім відповідає дійсності і для XV ст. не виправдане.

Традиційною складовою господарських приміщень цього часу залишаються посудини великих об'ємів – піфоси. Вони розміщувалися як у межах споруд, так і на території подвір'я, ймовірно, під навісами в кількості від 1 до 10 (12?) штук в одному комплексі. Не повторюючи докладні описи з опублікованих автором і підготовлених до друку робіт, зазначимо, що на сьогодні з житлово-господарських комплексів Алустона, Фуни та Мангупа, а також культурних шарів замку Чобан-Куле походить біля півтори сотні цілих та фрагментованих піфосів, які за технологією приготування сировини, кольором черепка і способами формування розділяються на 3 групи [20]. Перша група представлена товстостінними червоноглиняними посудинами місцевого виробництва, традиція виготовлення яких простежується з VIII–X ст., а період експлуатації триває до XV ст., таким чином їх вік міг сягати 500–600 років (мал. 1, I). Друга група включає незначну кількість імпортованих посудин, ймовірно з Середземноморського регіону, які виготовлялися й експлуатувалися впродовж не більше, ніж 250–300 років (мал. 1, II). Третя група складається з тонкостінних коричневоглиняних піфосів виробництва Південно-Західного Криму (група ПЗК [21]), період побутування яких до кінця третьої чверті XV в. не перевищував 150–180 років (мал. 2) [22]).

Середньогабаритна тара представлена, здебільшого, місцевими дво-ручними глеками, також групи ПЗК. Глеки плоскодонні, з вузьким горлом і двома діаметрально протилежними вертикальними ручками, сформовані на гончарному крузі шляхом витягування глини з грудки за донно-ємкісною програмою (РФК–7). Дно, як правило, злегка ввігнуте, на ньому фіксуються сліди зрізу ниткою з площини круга. Стінки тонкі (не більше 3–6 мм у місці максимального потоншення), з ретельно заглаженою зовнішньою поверхнею й виразними слідами ротації зі внутрішньої сторони. Випал рівномірний, переважно наскрізний, в місцях максимального потовщення часто тришаровий (черепок на зламі з сірим прошарком). Колір обпаленого черепка від червоно-коричневого до темно-коричневого. У складі формувальної маси фіксується значна кількість дрібного різноманітного піску, дрібні частинки крихкого мінералу білого кольору й окремі вкраплення зерен щільного мінералу темно-коричневого кольору.

Горло глеків, зазвичай, середньої висоти (рідко – низьке), усічено конічної або циліндричної форми, іноді з незначним розширенням у верхній частині. Профіль горла між 2/3 і 3/4 висоти ускладнений ребристим виступом. Вінчик спеціально не виражений, дещо потовщений або витончений, заокруглений. Досить часто простір між виступом і краєм горла заповнений дрібним горизонтальним рифленням. Ручки витягнуті з одного шматка глини, плоскі, кріпляться трохи вище середини тулова (приліп розмазаний урізноміч) і до ребристого виступу на горлі, примикаючи до нього трохи нижче краю або безпосередньо на рівні вінця (мал. 3–4). 3-поміж таких посудин до тарних віднесені глеки, загальна висота яких перевищує 28–30 см.

Через значний об'єм і тонкі стінки, такі глеки досить крихкі й археологізуються безліччю фрагментів. Мабуть, з цієї причини, не дивлячись на велику

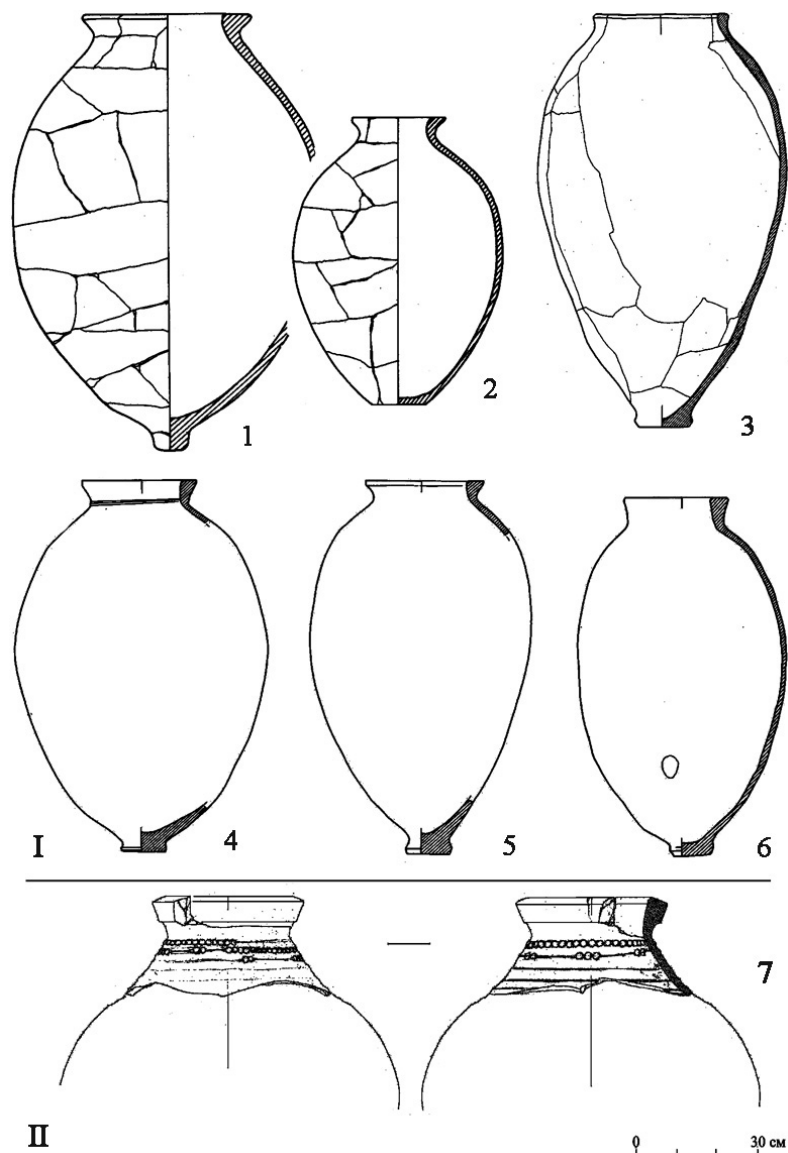

Рис. 1. Піфоси з розкопок фортеці Алустон (4-7) і замку Фуна (1-3).
I – група I, II – група II.

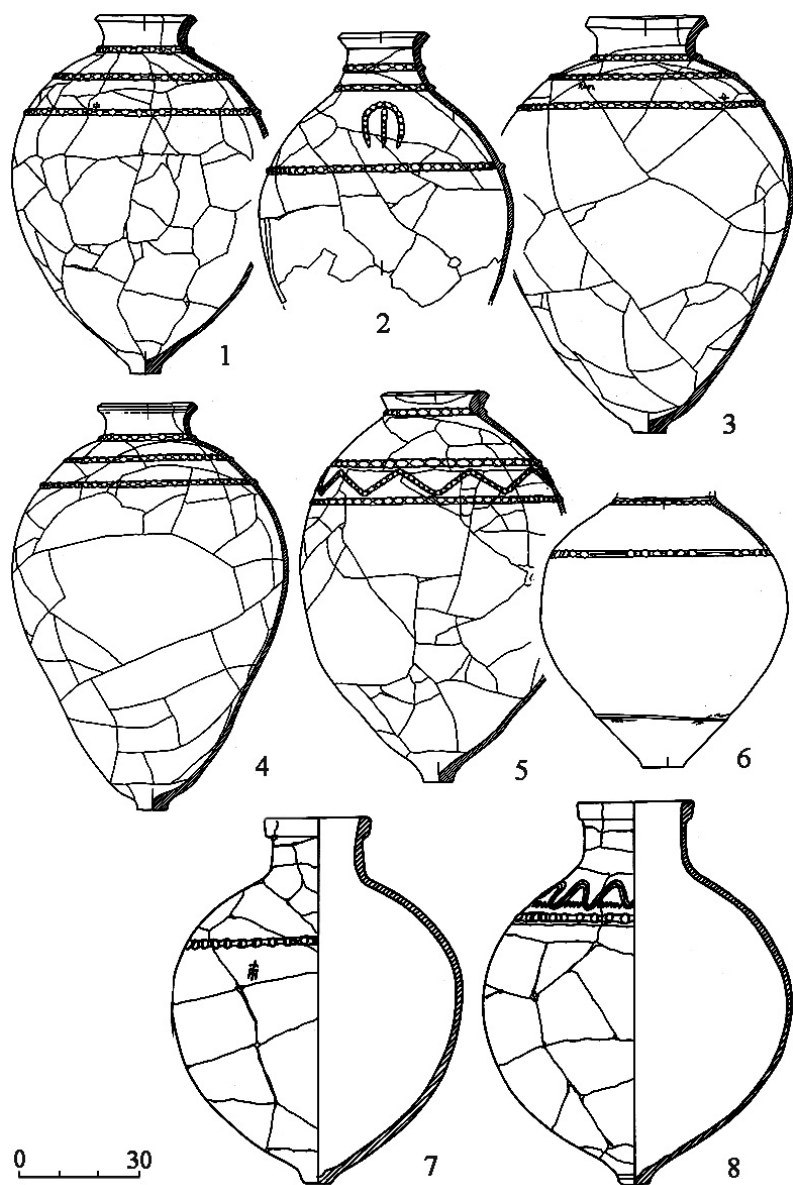
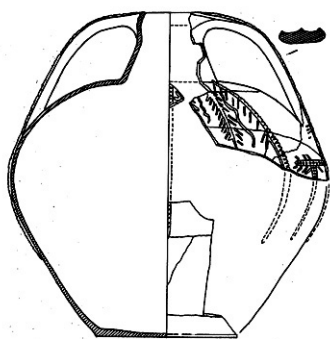
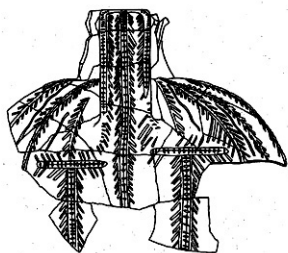
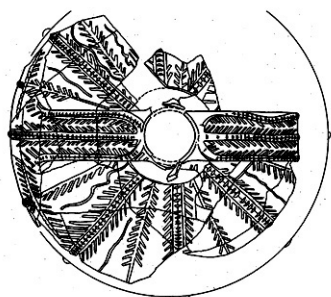
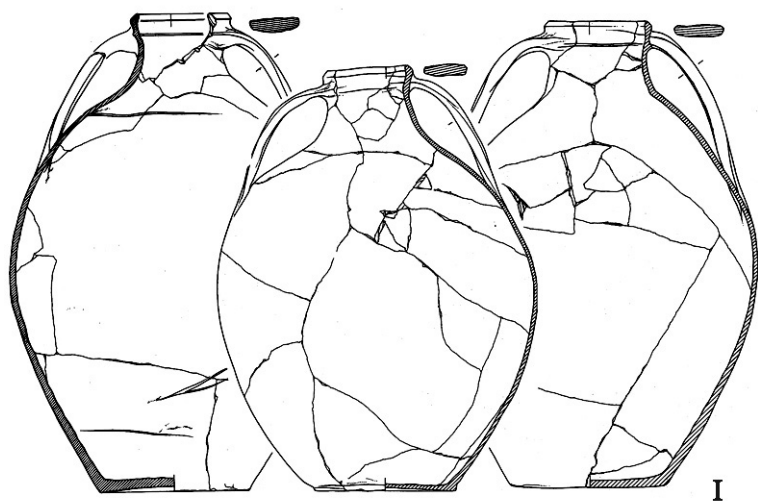

Рис. 2. Піфоси з розкопок фортеці Алустон (6) і замку Фуна (1–5, 7, 8). Група III (ПЗК).

0 10

II

Рис. 3. Дворучні глеки групи ПДК з розкопок фортеці Алустон (I) і замку Фуна (II). I – варіант А, II – варіант В.

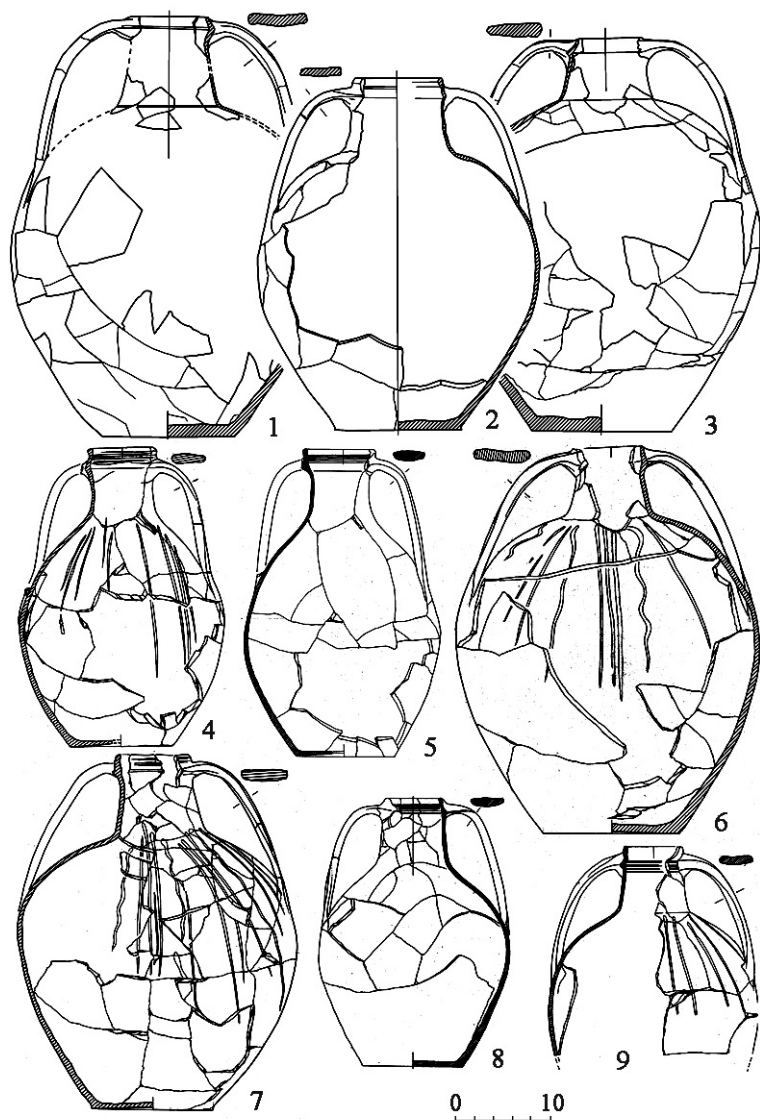

Рис. 4. Дворучні глиби групи ПДК з розкопок фортеці Алустон (1–7) і замку Фуна (8–9). Варіант Б.

кількість уламків таких посудин у пізньосередньовічних археологічних комплексах, реконструювати їх форму вдається досить рідко. До теперішнього часу частково або повністю відновлено близько 20 екземплярів із розкопок фортеці Алустон і замку Фуна.

За основними морфологічними характеристиками всі глеки групи ПЗК належать до одного типу, всередині якого за особливостями форми тулова й висотою горла виділені 3 варіанти.

Варіант А. Тулово овалоїдне, з максимальним розширенням у центральній частині; горло низьке, дещо розширене до гирла; перехід до плечей плавний (мал. 3, I).

Варіант Б. Тулово овалоїдне, з максимальним розширенням у центрі або трохи вище за середину; горло середньої висоти; перехід до плечей, як правило, яскраво виражений, іноді – плавний (мал. 4).

Варіант В. Тулово зворотно краплеподібної форми з максимальним діаметром між серединою і $3/4$ висоти; горло середньої висоти; перехід до плечей виразно виділений (мал. 3, II).

За способом оформлення зовнішньої поверхні розрізняють глеки без додаткового декору та прикрашені за допомогою різних технічних прийомів – креслення, розпис білим ангобом, наліп, насічки чи вдавлювання пальцем по наліпу – використовуваних як самостійно, так і в різноманітних поєднаннях.

Прокреслені горизонтальні лінії наносилися на верхню частину горла між ребристим виступом і вінчиком (мал. 3–4). На одній посудині з розкопок фортеці Алустон центральну частину горла прикрашають дві прокреслені горизонтально хвилі.

Досить часто верхня частина тулова й ручки розписані білим ангобом (ширина лінії розпису в середньому 0,3–0,5 см). Найбільш поширений орнамент у вигляді вертикальних або похилих прямих смуг, згрупованих по 2–3, які використовували як самостійно, так і в поєднанні з хвилями. Рідше зустрічається вертикальні смуги штрихувань у вигляді похилих паралельних ліній або сітки з ромбами всередині, у поєднанні з рядами вертикальних смуг; «ялінка» або «риб'яча кістка» (мал. 4). Окремі екземпляри прикрашені наліпними валиками з пальцевими вдавленнями та насічками, у поєднанні з розписом білим ангобом (мал. 3, II).

Період появи дворучних тарних глеків групи ПЗК, за наявними відомостями, обмежується першою чвертю XIV в. [23]. За межами Кримського півострова знахідки їх відомі у Білгороді-Дністровському й Азові [24]. Продукт, що експортувався у цих глеках, поки що не встановлений. Одна з посудин, виявлених у Азові, вкрита зсередини «темною смолянистою масою», склад якої не визначений [25].

Яких-небудь істотних відмінностей між формами посудин XIV і XV ст. не простежується. Можливо, найбільш архаїчна форма глеків варіанту А, що відрізняються від решти більшою товщиною стінок і загальними пропорціями. Вони походять із заповнення приміщення на території фортеці Алустон (№ 88) (що існувало приблизно з межі XIII–XIV ст. до другої половини XIV ст.),

де знайдені в комплексі з фрагментованою амforoю типу IV за Н. Гюнсенін, і їх раннє датування (перша половина або, навіть, перша чверть XIV в.) не виключене [26]. Проте, на даний час недостатньо матеріалів, аби переконливо обґрунтувати це припущення.

Єдина хронологічна відмінність, що виразно фіксується, належить до декоративного оформлення глеків. У розписі виробів із комплексів XV ст. використовується тільки білий ангоб, додаткові неводостійкі червона та чорна фарби, що зустрічаються на посудинах XIV в. [27] та XV ст. не застосовуються.

У цілому, слід визнати, що в даний час для розробки докладної хронології (хоча б з точністю до півсторіччя) тарних глеків групи ПЗК матеріалів не достатньо. Початок виробництва цього виду посуду залом слід датувати – як і інших виробів групи ПЗК – не раніше першої чверті XIV ст., а завершення – не пізніше кінця третьої чверті XV в. Сплеск їх виробництва, швидше за все, доводиться на XV ст. В цей час дворучні глеки стають мало не єдиним різновидом господарської середньогабаритної тари, призначеної, насамперед, для домашнього використання, меншою мірою – для дальніх перевезень.

Таким чином, на території Таврики до XV в. амфори практично повністю виходять з обігу. В широкому вжитку залишаються піфоси місцевого виробництва – як масивні архаїчні VIII–X ст., що відрізняються особливою міцністю та великим об'ємом, так і більш витончені тонкостінні (група ПЗК), які набули поширення з початку XIV в.; а також окремі екземпляри імпортованих посудин. При цьому в Тавриці зберігалися візантійські традиції виготовлення й експлуатації піфосів, основна маса яких використовувалася у виноробстві [28]. Нішу середньогабаритної домашньої тари займають дворучні коричневоглиняні глеки, які (як і піфоси групи ПЗК) знаходилися в обігу з першої чверті XIV в. до кінця третьої чверті XV в.

Радикальні зміни в асортименті господарської тари відбуваються з приходом турок до Криму в 1475 р. Повністю припиняється виробництво коричневоглиняної кераміки групи ПЗК, в т.ч. піфосів і дворучних глеків. Традиція виготовлення піфосів на півострові надалі так і не відновлюється. В османський період у Тавриці набувають широкого поширення червоноглиняні тарні одноручні та дворучні глеки, що виготовляються в Південно-Східному Криму (в Кефе?), а також широкогорлі посудини з горизонтальними ручками, що надходили, ймовірно, з азійської території Туреччини [29].

1. Адаксина С.Б., Кирилко В.П., Мыц В.Л. Отчет об археологических исследованиях средневековой крепости Чембало (г. Балаклава) в 2002 году: Материалы Южно-Крымской археологической экспедиции. – Вып. II. – СПб.: Изд-во ГЭ, 2003. – Рис. 92; Вони ж. Отчет об археологических исследованиях средневековой крепости Чембало (г. Балаклава) в 2004 году: Материалы Южно-Крымской археологической экспедиции. – Вып. IV. – СПб., Симферополь: Изд-во ГЭ, 2005. – Рис. 112–113; Кирилко В.П. Крепостной ансамбль Фуны 1423–1475 гг. – К., 2005. – С. 49, 67, 214, рис. 58: 5; 166; Кирилко В.П., Мыц В.Л. Укрепление Чобан-Куле (по материалам раскопок 1992–1993 гг.) // «О древностях Южного берега и гор Таврических» – К: Стило, 2004. – С. 212, рис. 22: 6; Мыц В.Л. Некоторые итоги изучения средневековой крепости Фуна // Архитектурно-археологические исследования в Крыму. – К: Наукова думка,

1988. – С. 106; *Він же*. Укрепления Таврики X–XV вв. – К: Наукова думка, 1991. – С. 100; *Він же*. Генуэзская Луста и Капитанство Готии в 50–70-е гг. XV в. // Алушта и алуштинский регион с древнейших времен до наших дней. – К.: Стилюс, 2002. – С. 157, рис. 24: 1–2, 4; *Він же*. Кафа и Феодоро в XV веке. Контакты и конфликты. – Симферополь: Универсум, 2009. – Рис. 340–342; *Паришина Е.А.* Средневековая керамика Южной Таврики (по материалам раскопок и разведок 1965–1969 гг.) // Феодальная Таврика. – К.: Наукова думка, 1974. – С. 57–59; *Якобсон А.Л.* Дворец // Материалы и исследования по археологии СРСР. – М.–Л.: Изд-во АН СССР, 1953. – С. 410, рис. 25, д; 27–29; *Він же*. Средневековые пифосы Северного Причерноморья. // Советская археология. – 1966. – № 2. – С. 200.

2. *Teslenko I.* Vessel for Wine-storage from Archaeological Complexes of the 14th–15th centuries in the Crimea // Actas del VIII Congreso Internsional de Cerámica Medieval en el Mediterráneo. – Ciudad Real, 2009. – Tomo II. – P. 869–880.

3. Використання неопублікованих колекцій з розкопок Фуни й Алустана стало можливим дякуючи В.Л. Мицу, який люб'язно надав для роботи впродовж багатьох років матеріали своїх досліджень цих пам'яток.

4. *Тесленко И.Б.* Производство поливной керамики в крепости Алустан (Крым) // Поливная керамика Средиземноморья и Причерноморья X–XVIII вв. – К., 2005. – С. 332–333, рис. 1.

5. *Якобсон А.Л.* Дворец ... – С. 390–418.

6. *Кирилко В.П.* Крепостной ансамбль Фуны... – С. 36–81.

7. *Там само.* – С. 47–49.

8. *Кирилко В.П., Мыц В.Л.* Укрепление Чобан-Куле... – С. 208–223.

9. *Волков И.В.* О происхождении и эволюции некоторых типов средневековых амфор // Донские древности. – 1992. – Вып. 1 – С. 150–156.

10. *Günşenin N.* Recherches sur les Amphores Byzantines dans les Musées Turcs // Bulletin de correspondance hellénique. – Paris, 1989. – Supl. XVIII. – P. 271–274.

11. *Волков И.В.* Вказана праця. – С. 144–150.

12. *Günşenin N.* Вказана праця. – С. 274–276.

13. *Романчук А.И., Сазанов А.В., Седикова Л.В.* Амфоры из комплексов Византийского Херсона. – Екатеринбург: Типолаборатория УрГУ, 1995. – С. 83–88.

14. *Мыц В.Л., Кирилко В.П.* Отчет о раскопках средневекового укрепления Фуна в 1990 г. – Симферополь, 1991 // Науковий архів Кримської філії Інституту археології НАН України (далі – НА КФ ІА НАН України), № 281, папка 573, с. 3–7, 13, 17, 24, 29–30, 81–82.

15. *Мыц В.Л.* Отчет о раскопках средневекового укрепления Фуна у с. Лучистое в 1980 г. – Симферополь, 1981 // НА КФ ІА НАН України, № 168, папка 368, с. 14–15; *Він же*. Отчет о раскопках средневекового укрепления Фуна у с. Лучистое в 1982 г. – Симферополь, 1983 // Там само, № 169, папка 370, с. 16–19; *Він же*. Отчет о раскопках средневекового укрепления Фуна у с. Лучистое в 1983 г. – Симферополь, 1984 // Там само, № 170, папка 371, с. 4–5; 8–10; *Він же*. Отчет об археологических исследованиях средневековых укреплений Алустан и Фуна в 1986 году. – Симферополь, 1987 // Там само, № 236, папка 517, с. 24–26, 32–33.

16. *Мыц В.Л.* Отчет об археологических исследованиях средневековых укреплений Алустан и Фуна в 1986 году... – С. 14–15, 17; *Він же*. Отчет об археологических исследованиях средневековой крепости Алустан в 1988 г. – Симферополь, 1989 // НА КФ ІА НАН України, № 1988/30, с. 16–18; *Він же*. Отчет о раскопках средневекового укрепления Алустан в 1989 г. – Симферополь, 1990 // Там само, № 1989/32, с. 17–18.

17. *Мыц В.Л.* Отчет об археологических исследованиях средневековой крепости Алустан в 1984 г. – Симферополь, 1985 // НА КФ ІА НАН України, № 232, папка 506, с. 6–8, 15; *Він же*. Отчет об археологических исследованиях средневековых укреплений Алустан и Фуна в 1986 году... – С. 11–12; *Він же*. Отчет об археологических исследованиях средневековой крепости Алустан в 1988 г. ... – С. 13–14, 19–23; *Тесленко И.Б., Семин С.В.* Отчет об археологических исследованиях средневековой крепости Алустан в 1998 г. – Симферополь, 1999 г. // НА КФ ІА НАН України, № 581, папка № 959, с. 44, рис. 43.

18. *Мыц В.Л.* Отчет об археологических исследованиях средневековой крепости Алустон в 1988 г. ... – С. 5–7; *Він же.* Генуэзская Луста... – С. 150–170.

19. *Коваль В.Ю.* Амфоры византийского культурного круга в средневековой Руси (X–XIII вв.) // Русь в XIII веке. Древности темного времени. – М: «Наука», 2003. – С. 349.

20. *Teslenko I.* Vessel for Wine-storage... – P. 869–880; *Тесленко И.Б.* Пифосы из археологических комплексов Таврики XIV–XV вв. // Генуэзская Газария. – Симферополь, 2010. – Вып. 1 (у друці).

21. Термін уведений до наукового обігу І.В. Волковим за матеріалами кераміки Азака (див.: *Волков І.В.* Кераміка Азова XIV–XVIII вв. (класифікація і датировка) / Автореф. дис. ... канд. ист. наук: 07.00.04: Институт археологи РАН. – М., 1992. – С. 10–12.

22. *Teslenko I.* Vessel for Wine-storage... – P. 869–880.

23. *Кравченко А.А.* Средневековый Белгород на Днестре. – К.: Наукова думка, 1986. – С. 49, рис. 18: 1; *Дмитриенко В.Н., Масловский А.Н.* Комплекс 1310-х годов из раскопок Азака // Историко-археологические исследования в Азове и на Нижнем Дону в 2005 г. – Азов: Азовский музей-заповедник, 2006. – Вып. 22. – С. 241.

24. *Кравченко А.А.* Средневековый Белгород... – С. 49, рис. 18: 1; *Белинский И.В., Масловский А.Н.* Типологическая характеристика материалов раскопок участка золотоордынского Азака (г. Азов, ул. Московская 7) // Историко-археологические исследования в Азове и на Нижнем Дону в 1995–1997 гг. – Азов: Азовский краеведческий музей, 1998. – Вып. 15. – С. 224, рис. 18: 1; *Масловский А.Н.* Керамический комплекс Азака. Краткая характеристика // Историко-археологические исследования в Азове и на Нижнем Дону в 2004 г. – Азов: Азовский краеведческий музей, 2006. – Вып. 21. – С. 386, рис. 31: 1–2, 4.

25. *Белинский И.В., Масловский А.Н.* Типологическая характеристика... – С. 224.

26. *Мыц В.Л.* Отчет об археологических исследованиях средневековой крепости Алустон в 1988 г. ... – С. 17–18.

27. *Кравченко А.А.* Средневековый Белгород... – С. 49; *Масловский А.Н.* Керамический комплекс Азака ... – Рис. 31: 1.

28. *Teslenko I.* Vessel for Wine-storage... – P. 878–879.

29. *Тесленко И.Б.* Итальянская майолика в Крыму периода турецкого владычества // Российская археология. – 2008. – № 2. – С. 71.

Тесленко И.Б. Хозяйственная керамическая тара Таврики XV в.

В статье рассматривается ассортимент, видовой и типологический состав, хронология и происхождение различных видов хозяйственной керамической тары, распространенной на территории Таврики в XV в. В этот период амфоры практически полностью выходят из оборота. В широком употреблении остаются пифосы местного производства двух групп и отдельные экземпляры импортных сосудов. Нишу среднегабаритной домашней тары занимают двуручные кувшины производства Юго-Западного Крима.

Ключевые слова: тара, пифосы, амфоры, глеки, Крым, Таврика, археологический комплекс.

Teslenko I.B. Ceramics storage vessels of the 15th century from Taurika

The assortment, typological structure, chronology and an origin of various kinds of the ceramics storage vessels widespread on the territories of the Crimean in the 15th century are presented in the article. During this period the amphora practically completely disappeared. Only pitheas of two local manufactured groups and some of import vessels stay in the housekeeping. The two-handle jags manufactured in Southwest Crimea were used instead of amphora.

Keywords: storage vessels, pitheas, amphora, jags, Crimea, Taurika, archaeological complex.